

УДК 2-154-675

2-673.5:141.412

DOI:10.5937/sabornost7-5046

Оригинални научни рад

Јован Зизијулас

Атинска академија наука, Атина

Истина, толеранција, монотеизам.**Да ли је могућ један међурелигијски дијалог?**

Abstract: Да ли је монотеизам по својој природи и по дефиницији „један затворен свет који мене одриче и присиљава да ја одричем другог“? Да ли је истина да монотеистичко гледиште не одговара на моја егзистенцијална питања која се односе на мене, другог, или на свет...као... „један кавез који леди, и чини унутар својих окова непокретним сваки живи стваралачки покрет“? На оваква питања одговор не може бити другачији од потврдног: заиста је тако, уколико неко прихвати схватање монотеизма, које претпоставља и описује Adonis. Да ли је, међутим, могуће једно другачије схватање монотеизма, које би водило другачијим закључцима и учинило можда прихватљивијим један међурелигијски дијалог?

Key words: Монотеизам, истина, толеранција, фундаментализам, међурелигијски дијалог.

Јунско издање часописа *Τὸ βῆμα*¹ из 2007. године објављује текст сиријског песника Адониса под називом „Горда толеранција“, са питањем да ли постоји могућност искреног дијалога између три монотеистичке религије? Овај чланак поставља темељна питања, која нас обавезују на озбиљна и кључна размишљања. Да ли је заиста монотеизам по својој природи и по дефиницији „један затворен свет који мене одриче и присиљава да ја одричем другог“? Да ли је истина да монотеистичко гледиште не одговара на моја егзистенцијална питања која се односе на мене, другог, или на свет...као... „један кавез који леди, и чини унутар својих окова непокретним сваки живи стваралачки покрет“?

На оваква питања одговор не може бити другачији од потврдног: заиста је тако, уколико неко прихвати схватање монотеизма које претпоставља и описује писац поменутог текста. Да ли је, међутим, могуће једно другачије схватање монотеизма, које би водило другачијим закључцима и учинило можда прихватљивијим један међурелигијски дијалог?

¹ Види „Βῆμα Ἰδεῶν“ часописа *Τὸ βῆμα*, бр. од 1. 6. 2007.

Истина и толеранција

Позив Адониса да се крећемо и даље од толеранције, подсећа на речи св. Максима Исповедника: „Не само да научимо једни друге трпети, и као себе друге волети духовно, већ и једни о другима бринути бојански, више (дакле) него за себе“ (Migne, 1865, стр. 725). Заиста, смисао толеранције не само да није довољан, већ је у својој дубини одречан, јер показује један осећај узвишености који унижава другог, различитог, оног који се са њим не слаже. Ово осећање не поистовећује се нужно са већином која „подноси“ мањину. На религијском плану исто може да важи и за једну мањину (једну секту) која верује да она поседује истину. Проблем је дакле у следећем: како једна религија или једна група (јер нису само религије оне које тврде да имају искључиви приступ истини) поима истину, или свезу са њом? Шта је истина? Ово питање, које је Пилат поставио на суђењу Исусу, остало је без одговора. Генерације које су следиле могле су на тој основи да дају било какав одговор. Три монотеистичке религије по правилу су или поистовећивале истину са једним откривењем садржаним у каквом сакралном тексту (Свето Писмо, Коран), или су је сусреле у одређеним истинама — обично у тумачењима ових сакралних текстова. Тако изгледа да су поробили истину у прошлости, лишили је њене историјске динамике и динамике заједнице, и породили фундаментализам. Основна претпоставка, али и последица, оваквог гледишта постало је схватање по коме је истина нешто што се „поседује“, појединачно или скупно, један „објекат“ који се људским умом „обухвата“ као сваки „сазнајни објект“.

Истина и монотеизам

У једном свом ранијем истраживању (Zizioulas, 1977) покушао сам да покажем да богословска традиција Православне Цркве поседује другачије схватање истине. Засновано на Христовој објави „Ја сам истина“ (Јн 14, 6), православно предање спаја истину са три основне претпоставке: а) одречност: истина свагда надилази начин на који је исказујемо; б) еклисиологија: истина представља догађај и последица је заједнице; не намеће се „одозго“, већ израста својим слободним кретањем у телу Цркве. (Из тог разлога и догме Цркве не постижу ауторитет осим онда када су „прихваћене“ од стране читавог тела верних — Цркве); в) есхатологија: истина се открива у својој пуноћи у последњим данима, када по апостолу Павлу будемо гледали Бога „лицем к лицу“, јер сада гледамо само „у огледалу и енигми“ (1Кор 13, 12). Ово дословно исказује велики богослов VII века, Максим Исповедник, својом реченицом: „Сенка су стварности Старог Завета, икона (стварности) Новог (Завета), (а) истина стање будућег века“ (види Migne, 1857, 137D).

Ове речи се не односе на истину у њеном историјском облику, већ шире хоризонт и оквире унутар којих стално треба постављати како свештене списе тако и верске истине (догме). Фундаментализам на тај начин не налази место на коме би се развио. Други није просто „прихваћен“, него је део ширег оквира из кога извире истина.

Већ је 1935. год. Е. Peterson својим делом *Monotheismus als politisches Problem* одбацио одговорност монотеизма за историјски развој опасних политичких и религијских идеологија, став који оживљава и данас у различитим разговорима. Међутим све опет зависи од схватања које неко има о монотеизму, односно од врсте монотеизма који таква особа представља. У хришћанском предању смисао монотеизма одређен је значајно вером у Тројичног Бога. Бог јесте један, али није сам. Једнобоштво обухвата заједницу, јединство је незамисливо без мноштва. Један Бог јесте лично постојање, што значи постојање свеза јединства и истовремено другачијости. Хришћански монотеизам уводи у историју по први пут разликовање једног и самог: то да неко јесте један, не поистовећује се са тим да је „сам“. У овом случају „један“ се поистовећује са „јединственим“, реалност која не може да се пројави осим кроз један лични однос, захваљујући коме и за кога јесте јединствен (као на пример у истинској љубави, када се неко пројављује јединственим, јер постоји неко други).

Ако монотеизам сагледамо у овом духу, тада не само да он не може представљати препреку у сагледавању другачијости, већ показује „другог“ као *sine qua non conditio* за „једног“. Осим тога, један такав монотеизам не може да се осуди да „не одговара на егзистенцијалне проблеме који се тичу мене, другог или света“. У супротном, његове последице по људско постојање и заједнички живот, и уз то за наш однос према природи, биле су ужасавајуће.

Монотеизам и међурелигијски дијалог

Три познате монотеистичке вере (јудаизам, хришћанство, ислам) налазе се данас на почетку једног дијалога, коме предстоји и Васељенска Патријаршија. У овој фази циљ дијалога ограничен је на „толеранцију“, на избегавање сукоба у име вере. Иако нас ово не задовољава, оно не престаје да буде корисно и можда императивно. Али као што нас правилно подсећа Адонис, ако се задовољимо толеранцијом, тада бивамо вођени у једно ново ропство. Морамо наставити даље. Морамо поставити наша религијска „Вјерују“ пред егзистенцијалне проблеме човека и да вреднујемо одговоре. Ниједна религијска вера не оправдава своје постојање само изговором да она поседује истину. Треба да покаже да постоји, не да би поробљавала, већ ослобађала човека, и да би одговарала на његове најдубље егзистенцијалне проблеме.

У кратким цртама овог текста желео сам да покажем да се у коначној анализи, проблем не налази у монотеизму као таквом, већ у начину на који га схватамо, а нарочито у томе како схватамо истину. Ако проблем ограничимо на монотеизам, нећемо моћи да објаснимо због чега су многи посегли за насиљем, много пута заиста безосећајно, да би наметнули своја „Вјерују“ многобошцима, попут Марка Аурелија и других римских царева, или чак наметали режиме који су атеизам имали као своје обележје. Проблем није монотеизам, већ фундаментализам, који затвара истину у реч која „убија“ (2Кор 3, 6). Један отворени монотеизам у другачијости није нимало неразуман.

Остаје да видимо да ли са постојећим облицима монотеизма може да се изведе један међурелигијски дијалог који ће нас одвести изван толеранције, у једно искрено поновно трагање за истином. Не изгледа да нам један такав дијалог непосредно обећавају постојеће монотеистичке религије. Верујем међутим да ће пре или после бити обавезне да то учине. Горући егзистенцијални проблеми, заједнички свим људима независно од њихових религијских веровања, нарастају и дивају све тежи. Интензивни покрет ка глобализацији и свест о еколошкој опасности биће довољни да врло брзо изађу на видело најдубљи и уједно заједнички свечовечански проблеми. Под притиском ових проблема религије ће се обавезати да изађу из своје затворености, да сједине своју прошлост не само са својом будућношћу, већ и са будућношћу других. На таквој основи, дубоки међурелигијски дијалог неће бити само могућ, већ ће постати стварност (Ziziulas, 1981, стр. 57–110).

Литература:

- Migne, J. P. (1857). *Patrologiae Cursus completus Series Graeca*, 4. Paris.
- Migne, J. P. (1865). *Patrologiae Cursus completus Series Graeca*, 90. Paris.
- Ziziulas, J. (1981). *L'être ecclésial*. Genève: Labor et fides.
- Ziziulas, J. (1977). Verite et communion. *Irenikon*, 50, 451–510.

John Ziziulas

Academy of Athens, Athens

Truth, Tolerance, Monotheism.

Is There a Possibility For an Inter-religious Dialogue?

Is monotheism, by its nature and definition, “a closed world that denies me and forced me to renounce somebody else”? Is it true that the monotheistic view is not responding to my existential questions related to me, to somebody else, or to the world... as... “a freezing cage that within its bars makes fixed every living creative movement”? Answer to this question may not be than positive. It is really so, if someone accepts the notion of monotheism, assumed and described by Adonis. Is it, however, possible to achieve a different sense of monotheism, which would lead to different conclusions and may make acceptable some inter-religious dialogue?

Key words: Monotheism, Truth, Tolerance, Fundamentalism, Interfaith Dialogue.

Датум пријема чланка: 3. 5. 2013.

Датум прихватања чланка за објављивање: 31. 5. 2013.

